

HÁTTÉRANYAG

az Árnyék-kormány részére

A magyar egyetemi hallgatók Erasmus-programba való visszakerüléséhez szükséges azonnali lépésekről

Az alapítványi modellről általában

A magyar egyetemek „modellváltása” során először azt a kérdést kell megvizsgáljunk, hogy mennyire idegen a felsőoktatás struktúráinak átszervezése szempontjából alapítványként kezelni az egyetemet, illetve, hogy az egyetem mindenki számára járó közintézmény vagy piaci szereplő-e a 21. században?

A külföldi felsőoktatási intézmények történetét vizsgálva mindkettőre találunk megfelelő példát. Az amerikai College-ok, vagy a Harvard hosszú évtizedek óta alapítványi fenntartásban működnek, míg az Oxford vagy a Sorbonne állami fenntartással tudtak etalonná válni. Jelentős különbség ugyanakkor, hogy **a fenn említett példákban az egyre nagyobb társadalmi és politikai befolyásra szert tett polgári értelmiség alakította ki, és tartja fenn azóta is a saját egyetemeit, vagyis ott egy alulról jövő kezdeményezésről beszélhetünk, míg Magyarországon fentről vezérelve, az oktatók és a hallgatók kihagyásával ment végbe az egyetemi modellváltás.** Mindez akkor is igaz, ha több hazai egyetemenél (ld. MOME) a modellváltás már évek óta téma volt, és a „későn indulók” előnyével élve (elvileg) le tudnánk szűrni azokat a tapasztalatokat, amelyek a hosszú évtizedek óta így működő külföldi intézményektől a rendelkezésünkre állnak.

A köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény szerint a közoktatásban való részvétel a magyar diákok 16 éves koráig kötelező, ugyanakkor a korai iskolaelhagyónak számító tanulók aránya napjainkban 12,1%. Ez azt jelenti, hogy a magyar felsőoktatásban már eddig is olyan versenyhelyzet volt a diákokért, ami az egyetemek modellváltásával csak tovább élesedett. **Ami a nyelvvizsga-kötelezettség eltörlésével és az egyetemi felvételi rendszer átalakításával együtt azt mutatja, hogy a kormányzat célja a felsőoktatási struktúra differenciálása, vagyis az elitképző egyetemek és a „diplomagyarak” kialakítása.** Mindezt alátámasztja az a tény, hogy a kormány tervei szerint a 2021. januárjában „modellváltáson” átesett intézményekbe 2026-ig 1500 milliárd forint állami támogatás fog érkezni, ami az azt megelőző állami támogatások ötszöröse.

A magyarországi modellváltásról

Az egyetemi modellváltás terve még 2018-ban született meg az Innovációs és Technológiai Minisztériumban. Lényege, hogy a korábban állami, az ITM (Innovációs és Technológiai Minisztérium) által fenntartott intézményekben külön-külön vagyonkezelő alapítványokat hoz létre az állam, amelyek az egyetem új fenntartójaként működnek. **Vagyis a modellváltással a minisztérium kivonta az egyetemeket a közfelügyelet alól.** Az ITM a struktúraváltás mellett olyan érveket sorolt fel a, mint „a társadalmi és gazdasági igényekre való rugalmasság, a piac és az egyetemek közötti együttműködések létrejötte, az egyetemi autonómia mértékének növekedése,

egyszerűbb döntéshozatal, olcsóbb működés, önálló bérstratégia az egyetem dolgozói számára”.

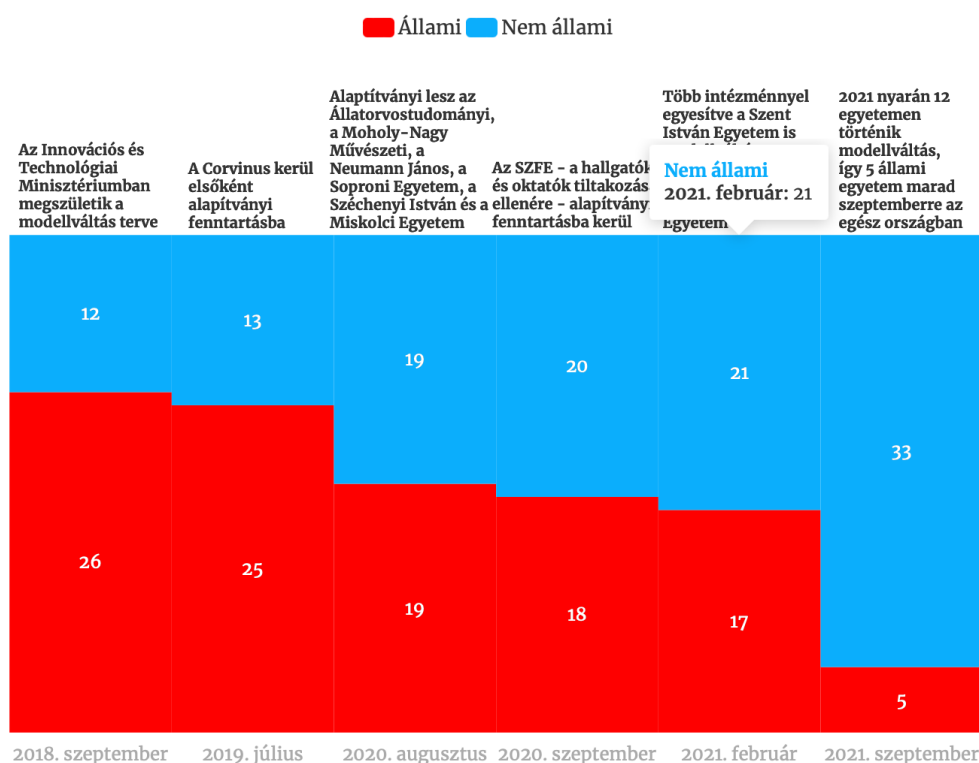
Palkovics László (akkori) innovációs és technológiai miniszter 2021 elején azt nyilatkozta, hogy **a modellváltás kizárólag akkor valósul meg, ha az egyetemek maguk döntenek így, széleskörű egyeztetés után. Kézenfekvő ellenpélda viszont erre az SZFE esete: az egyetem hosszantartó tiltakozást követően került alapítványi fenntartásba.** Ezenfelül több egyetem, például a Debreceni Egyetem is sikertelen petíciót indított az alapítványi modell ellen.

A lehetséges kockázatokról, az új modell hátrányairól a struktúraváltás kapcsán alig esett szó. A modellváltó egyetemek az alapítványokon keresztül továbbra is állami pénzből működnek, biztosítanak állami finanszírozású helyeket a tanulóknak, csak hogy a költségvetésük teljesen más keretek között kerül meghatározásra. Az állami egyetemek egy évre előre elfogadott állami költségvetés alapján működnek, **az alapítványi egyetemek költségvetése ezzel szemben 15-25 éves hosszú távú, ezen belül 3-5 éves rövid távú keretszerződések formájában szerveződik meg.** Ilyen módon kiszámíthatatlanabb az állami hozzáállás hosszú távon, jelentős az anyagi bizonytalanság.

A struktúraváltással együtt az érintett egyetemeken dolgozó tanárok, kutatók is kiszolgáltatott helyzetbe kerültek: elveszítették közalkalmazotti státuszukat, és egyszerű munkavállalókká váltak, ha pedig valaki nem vállalták ezt az új jogállás szerinti foglalkoztatást, akkor sem felmentési idő, sem végkielégítés nem járt neki.

A legelső modellváltó egyetemnek a Budapesti Corvinus Egyetem tekinthető, amely 2019 júliusában kerül alapítványi fenntartásba. Több mint egy évvel később, 2020 augusztusában egyszerre 6 egyetem váltott fenntartót: az Állatorvostudományi Egyetem, a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, a Neumann János Egyetem, a Soproni Egyetem, a Széchenyi István Egyetem és a Miskolci Egyetem. 2020 szeptemberében a tiltakozás ellenére a Színház- és Filmművészeti Egyetem is modellváltáson megy keresztül. A Szent István Egyetem több intézménnyel egyesülve Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem néven kerül az alapítványi intézmények listájára. 2021 nyarán szeptember elsejéig bezáróan 12 egyetemen történik fenntartóváltás – érintett a Budapesti Gazdasági Egyetem, a Debreceni Egyetem, a Dunaújvárosi Egyetem, a Magyar Táncművészeti Egyetem, a Nyíregyházi Egyetem, az Óbudai Egyetem, a Pécsi Tudományegyetem, a Semmelweis Egyetem, a Szegedi Tudományegyetem, a Testnevelési Egyetem és a Pannon Egyetem. Létrejön ezzel egyidőben az alapítványi Tokaj-Hegyalja Egyetem. Ilyen módon szeptemberre 5 darab állami fenntartású egyetem marad Magyarországon.

Állami és nem állami fenntartású egyetemek megoszlása

Az Erasmus-botrány

A Népszava 2023. január 9-én hozta le a hírt, miszerint **nem kaphatnak friss támogatásokat az Európai Unió által finanszírozott Erasmus+ együttműködési és oktatási csereprogramból, valamint a Horizont Európa kutatási és innovációs keretprogramból azok a magyarországi oktatási intézmények, amelyek közérdekű vagyonkezelő alapítványi formában működnek vagy amelyeket ilyen alapítványok tartanak fenn.**

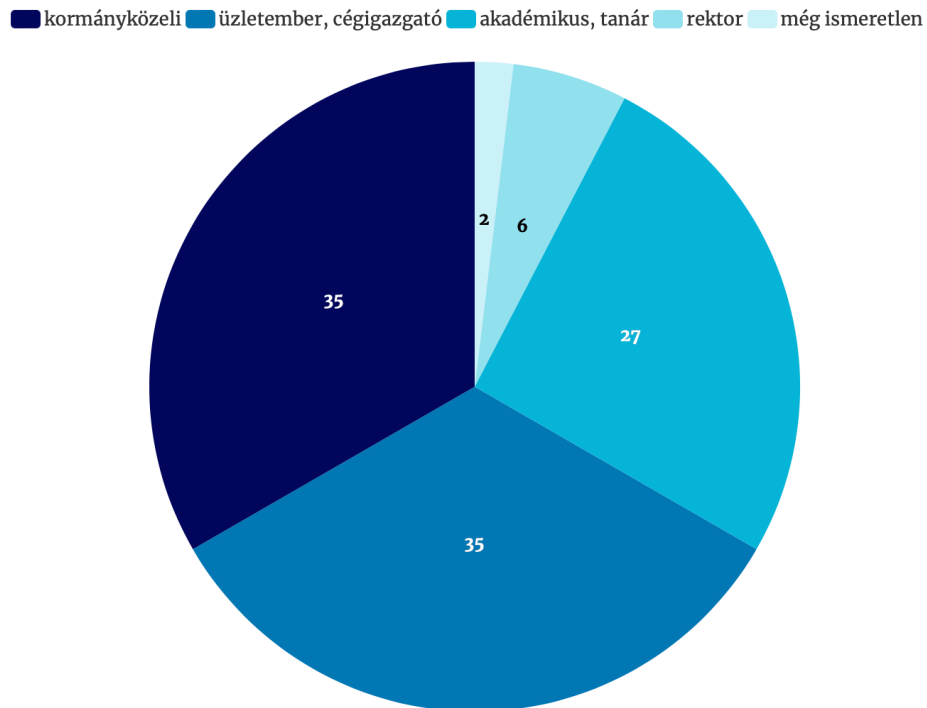
Ennek előzménye az volt, hogy az Európai Bizottság szeptember 18-án jogállamisági feltételeltségi eljárás keretében javasolta a Tanácsnak, hogy

- függesse fel az előkészítés alatt álló 2021-2027-es kohéziós politikai operatív programok közül három – a környezetvédelmi és energia-hatékonsági OP (KEOP+), az integrált közlekedési OP (IKOP+) és a Területi és Településfejlesztési OP (TOP+) – forrásainak egy részét, valamint
- **tiltsa meg, hogy bármely a Bizottság által végrehajtott program keretében új kötelezettségvállalást történjen a kormány által létrehozott Közalapítványok, vagy „bármely általuk irányított szervezet” javára.** Ez utóbbi azt jelentette, hogy kizárná a közalapítványok által felügyelt magyar egyetemeket az összes, az EB által kezelt programból.

Nem igaz tehát az az állítás, hogy a kormány nem tudhatta pontosan, hogy mi következik! A levelezés az EU és a kormány között a jogállamisági eljárásról gyakorlatilag az

országgyűlési választások másnapja óta folyt. Ebben az eljárásban az EB többször is szóvá tette a közalapítványok ügyét, Varga Judit pedig többször is megpróbálta megindokolni az egyetemi modellváltást, és hogy mit keresnek az egyetemi kuratóriumokban a fideszes politikusok, illetve Fidesz-közeli közszereplők.

A kuratóriumi tagok foglalkozás szerinti megoszlása

Bár a jelenleg már futó programokat a felfüggesztés nem érinti, a tét nem kicsi: **az Európai Bizottság hivatalos adata szerint csak 2020-ban több mint 20 ezren vettek részt valamelyik programban, ehhez pedig majdnem 15 milliárd forint támogatást adott az EU.** Az oktatási csereprogramban a magyar diákok legnépszerűbb célországai között az Egyesült Királyság, Franciaország, Németország, Spanyolország, Olaszország, Szlovákia, Románia és Görögország szerepelt. A bérkezett pályázatok 80 százalékát egyébként pozitívan bírálták el. Arról ugyan nincs külön adat, hogy a korábbi kedvezményezettek közül hányan tanultak olyan egyetemen, amelyet azóta alapítványi fenntartásba hajtott a kormány (ilyen magyar intézményből egyébként összesen 21 van), de az biztos, hogy a küldő intézmények között toplistás helyen szerepelt például a Budapesti Corvinus Egyetem, amelyet alapítványivá alakítottak. Az intézmény honlapja szerint 2014 és 2020 között 11 projektre 3,6 millió euró támogatást nyert a Horizont 2020 kutatási keretprogramból. 2020 decemberében pedig története során először konzorciumvezetőként elnyert egy 4 millió eurós összköltségvetésű pályázatot.

Az Erasmus keretében az egyetemek az Európai Bizottsággal hétévente kötnek egy alap-megállapodást a programban való részvételről. Ez a magyar egyetemek esetében is már megvan a 2021-2027-es időszakra. **A küldő és a fogadó egyetemek között ezen felül kell hogy legyen egy partneri megállapodás a diákok fogadásáról, amit 2-3 évente újítanak meg.**

Ez a megállapodás többek között azt tartalmazza, hogy a más egyetemokről érkező diákokat ingyen fogadják, és nem számítanak fel tandíjat a részükre. A kormány ez utóbbi megállapodásra hivatkozva mondja azt, hogy az Erasmus-program felfüggesztése esetén majd ő finanszírozza a magyar diákok külföldi tanulását. Ugyanakkor azt látni kell, hogy **ez a partnerség közel sem csak a pénzről szól, hanem a kölcsönös együttműködési hajlandóságról és bizalomról!** Ha az EB döntése érvényben marad, akkor az nagyban aláássa a magyar egyetemek pozícióját, vagyis a magyar felsőoktatás – többek között azért, mert a partnerek félhetnek az esetleges komplikációktól, vagy attól, hogy az ide érkező külföldi diákok nem a megfelelő minőségű képzésben fognak részesülni – végletesen elszigetelődhet Európán belül. Az Erasmus költségvetés nagyjából 40 millió euró, azaz 16 milliárd forint – ezt a pénzt kellene tehát vagy visszaszerezni, vagy pótolni. **A kormány tájékoztatása szerint a 2022/2023-as tanévre szóló mobilitási ösztöndíjak fedezve vannak, azokra már van EU-s pénz.** (A döntés az új kötelezettségvállalásokat tiltja meg). **Vagyis a problémák a jövő tanévtől kezdődnének, ha addig nem születne megállapodás.**

Az Erasmusnál is nagyobb gondot jelenthet a kimaradás a Horizon Europe kutatási és fejlesztési keretprogramból. Az egyetemi oktatók és kutatók számára meghirdetett program ugyanis az Európai Unió központi programjai között az egyik legnagyobb és a legfontosabb. Mivel a Horizon Europe esetében projektenkénti pályázatokról beszélünk, a döntés nyomán az összes magyar egyetem vezetett pályázat elbukik; ott pedig, ahol a magyar egyetem kisebbségi partner, a többi egyetem ki fogja hagyni a magyar intézményeket a pályázatból. A források pótlása tehát itt egyébként sem elég.

Fontos látni, hogy a felsőoktatás ügyében három problémája volt / van a bizottságnak:

- **a közalapítványok közbeszerzés-kötelezettsége** – ez a jelek szerint megoldódott;
- **a kuratóriumi tagok pénzügyi összeférhetetlensége** – ez tovább blokkolja a kohéziós és az RRF források érkezését is, mivel szupermértékű;
- **az akadémiai szabadság kérdése, és a közalapítványok jogkörei** – ez a kohéziós források közül három "humán" operatív program vonatkozó forrásait, a portfolio.hu portál számításai szerint kb. 3,5 milliárd eurót blokkol.

2023. január 19.